

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

За можливості
роздрукуйте
сторінки в
чорно-білому
варіанті

#1.

ТРИ ГОЛОВНІ ПИТАННЯ

ЧИ Я
ДОСТАТНЬО
ДО ЦЬОГО
ГОТОВИЙ/
ГОТОВА?

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#1.

ТРИ ГОЛОВНІ ПИТАННЯ

ЧИ Я ДОСТАТНЬО ДО ЦЬОГО ГОТОВИЙ/ГОТОВА?

Розмова з представниками ЗМІ про сексуальне насильство в зоні конфлікту може бути значним ризиком для будь-якої людини, яка пережила насильство. Ці рекомендації дадуть вам краще уявлення про те, що насправді стоїть на кону.

Висвітлення сексуального насильства – одне з найскладніших завдань, з яким журналістові будь-коли доводиться мати справу. Воно потребує серйозної підготовки. Перш ніж почати, переконайтеся, що ви розібралися в таких аспектах:

- **Що таке сексуальне насильство у зоні конфлікту і як зґвалтування та інші форми сексуального насильства впливають на самих людей та їхнє оточення?**
- **Як проводити інтерв'ю з постраждалими в делікатній манері та із розумінням впливу травматичних подій?**
- **Політика інституцій влади та загальний стан безпеки в регіоні, гендерна динаміка і культурні особливості сприйняття сексуального насильства.**
- **Візуалізація історії – що вибрати? Чи будете ви фотографувати або знімати людей на відео? Як і де це робити? Чи вдасться зберегти їх анонімність?**
- **Ваш особистий рівень психологічної підготовки та чому це важливо.**

Ми назвали цей посібник “Висвітлення сексуального насильства в зоні конфлікту,” але в тексті ми використовуємо стандартну абревіатуру CRSV [в українському перекладі абревіатуру замінили словосполученням “сексуальне насильство”, маючи на увазі “сексуальне насильство в зоні конфлікту”, – перекладач], яка об'єднує різні форми сексуального насильства, що відбуваються під час воєнного конфлікту.

Говорячи про сексуальне насильство, ми зокрема маємо на увазі такі форми насильства як зґвалтування, примус до проституції, примусовий шлюб, насильницька стерилізація та інше. Ці злочини зазвичай є умисними, їх скоюють задля досягнення воєнних чи політичних цілей, тому вони можуть підпадати під такі правові категорії як геноцид і воєнні злочини або бути ситуативними. Сексуальне насильство в зоні конфлікту – значно ширше поняття, ніж формулювання “зґвалтування на війні.” Цей термін також застосовують до ситуацій, коли повстанці, воєнізовані формування чи державні силові структури використовують сексуальне насильство як інструмент залякування місцевого населення або як заохочення бійців збройних формувань. Чоловіки можуть потерпати від насильства нарівні з жінками та дітьми.

Ці злочини завдають руйнівного впливу на постраждалих та їхнє оточення. Сексуальне насильство може спричинити розрив соціальних зв'язків, стигматизацію постраждалих та ізоляцію їх від сім'ї, друзів та сусідів, які могли б підтримати та посприяти зціленню. Це також може мати наслідки для дітей, народжених після зґвалтування, – стійке відторгнення соціумом і подальше насильство.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Наша роль як журналістів та документалістів

Представники ЗМІ часто першими спілкуються з постраждалими, нерідко з ризиком для себе, привертаючи увагу до проблем, які потребують широкої суспільної реакції. Жоден журналіст, який займається такою роботою, не хоче заподіяти шкоди своїм джерелам, але така імовірність завжди існує. Маючи найкращі наміри, журналісти можуть припускатися помилок під час інтерв'ю та написання матеріалів. Через це постраждалі можуть почуватися приниженими, наче їх використали, а їхні сім'ї зганьбили. У деяких випадках помилки журналістів можуть призвести до насильницьких наслідків.

У 2018 році було опубліковане дослідження, автори якого звернулися до постраждалих від сексуального насильства з питанням, що вкрай рідко нині піднімають: яким був їхній досвід спілкування з представниками медіа? Відповіді вражають. Вісімдесят п'ять відсотків постраждалих стикнулися з поведінкою журналістів, яка суперечила двом практичним рекомендаціям для журналістів. Одне опубліковане Dart Centre, інше – організацією ООН, що займається захистом постраждалих від сексуального насильства^[a]. У доповіді, зокрема, йшлося про такі факти:

Явні порушення: обіцянки грошей чи допомоги, розкриття особи постраждалого без згоди, тиск з метою змусити розкрити подробиці пережитого зґвалтування та сексуального насильства... жінкам ставили особисті та інтимні питання про напади, або ж, наприклад, журналісти запевняли, що допоможуть єзидській громаді, опублікувавши історії їхніх жінок.^[b]

Участь у тренінгах з роботи у ворожому середовищі – підготовка журналістів до забезпечення власної безпеки в умовах підвищеного ризику – сьогодні є звичним явищем. Але більшість репортерів досі не проходять відповідного навчання та отримують дуже обмежений інструктаж щодо роботи з людьми, які пережили травму.

Отже, якою має бути хороша підготовка?

У будь-якій робочій поїздки, а особливо в зону підвищеного ризику, час для журналіста зазвичай має велике значення, тому варто подумати про підготовку заздалегідь. Підготовка здійснюється у двох основних напрямках, і вони обидва мають критичне значення:

1. Підготовка безпосередньо перед конкретним завданням. Сюди входить вивчення ситуації на місцях, оцінка ризиків тощо.
2. Завчасна підготовка щодо поглиблення професійних навиків завдяки професійним тренінгам, вивченню суті проблеми та обміну досвідом і знаннями з колегами.

Підготовка до виконання конкретного завдання

Радше за все, ви вже звикли оцінювати ризики задля власної безпеки та безпеки вашої команди (якщо ні, дивіться додаток нижче). У той же час, висвітлюючи сексуальне насильство, ви повинні враховувати, як ваша робота може вплинути на фізичну та психологічну безпеку всіх джерел, з якими ви працюватимете. Запитання, які варто собі поставити:

- Чи достатньо ви дослідили політичну ситуацію та умови безпеки на місцях, щоб приймати правильні рішення щодо не лише своєї власної безпеки, а й безпеки тих, у кого плануєте брати інтерв'ю? [Див. **№2.**]
- Хто допомагатиме вам організувати інтерв'ю з постраждалими? Місцевий продюсер/фіксер,

[a] Рекомендації, представлені в **цьому посібнику Dart Centre** і вперше опубліковані в 2011 році, а також серія рекомендацій, розроблених коаліцією неурядових організацій міжнародної мережі Global Protection Cluster на **тему висвітлення гендерного насильства в контексті гуманітарних кризових ситуацій**.

[b] Джоана Е. Фостер і Шерізаан Мінвалла, 'Voices of Yazidi Women: Perceptions of Journalistic Practices in Reporting on Isis Sexual Violence,' Women's Studies International Forum 67 (2018): 53–64.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

представник неурядової організації чи представник влади? Чи існує небезпека того, що згода постраждалих може бути не зовсім добровільною? [Див. [№2](#) і [№3](#)]

- Чи розумієте ви культурний та релігійний контекст, в тому числі ставлення людей до сексуального насильства, дискримінацію за ознакою статі та дисбаланс влади в сім'ях? Чи усвідомлюєте ви ризики, яких можуть зазнати ваші співрозмовники? [Див. [№2](#)]
- Чи знаєте ви місцеві закони, чи розумієте, які наслідки може мати публікація для безпеки ваших джерел? Як це може вплинути на можливість постраждалих вимагати компенсацій в судовому порядку, якщо вони цього захочуть? (У деяких юрисдикціях жертв зґвалтування можуть судити за сексуальні стосунки поза шлюбом).
- А як щодо вашої власної психологічної готовності до висвітлення цієї теми? Чи ви особисто в досить хорошій психологічній формі, щоб взятися за таку роботу прямо зараз? [Див. [№6](#)]

Завчасна підготовка

Певні види підготовки вимагають більше часу, тож їх краще проводити заздалегідь. Ідеальний варіант – взяти участь у відповідному тренінгу. Якщо ж такий варіант недоступний, то допоможе самоосвіта й ефективне наставництво компетентних колег.

Запитайте себе:

- Чи є у вас ефективна стратегія цифрової безпеки для захисту анонімності джерел інформації та збереження оригіналів своїх матеріалів? [Див. [№2](#)]
- Чи вивчали ви стратегії проведення інтерв'ю з психологічно травмованими людьми внаслідок сексуального насильства? Є певні особливості, про які вам варто знати. [Див. [№4](#) і [№5](#)]
- Чи розумієте ви, що означає “інформована згода”, і чи думали ви про те, як її отримати? [Див. [№3](#)]

Якщо ви знімаєте відео або фотографуєте, чи подумали ви про те, як вирішити питання анонімності та організувати зйомку так, щоб постраждалі відчували себе в безпеці? [Див. [№8](#)]

Рекомендації для редакторів

У процесі консультацій з підготовки цього посібника всі, з ким ми говорили – редактори і репортери в країнах, де відбувалося сексуальне насильство, і за їх межами – наголошували на важливій ролі редакторів і замовників матеріалів у питанні захисту джерел інформації. Журналісти на місцях не працюють у вакуумі: вони підпорядковані виданням чи телекомпаніям.

Погана комунікація між редакцією та репортером, який працює на місці, може стати серйозною проблемою. У кращому разі віддаленість редакції може дати більш об'єктивний погляд на історію. Але це також може означати, що редакція не до кінця розуміє контекст та рівень потенційної небезпеки для постраждалого. Іноді на “репортера в полі” чинять тиск, аби отримати інформацію за будь-яку ціну.

Редактори також не бачать усієї картини того, що відбувається на місцях. Журналісти та документалісти зазвичай працюють у вкрай напружених умовах, долаючи часом значні відстані з великим ризиком для життя. Фрілансери можуть навіть витратити власні гроші, щоб потрапити до зони конфлікту. За таких обставин журналіст може почати “шукати легших шляхів”: інтерв'ю можуть бути надто фрагментарними, інформована згода від героя – не отримана належним чином, не вжито достатніх заходів для захисту анонімності жертв.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Налагодження комунікації може допомогти уникнути багатьох ризиків. Репортери повинні відчувати, що вони можуть поділитися етичними сумнівами зі своїми редакторами, а також знати, що їх не покарають за те, що вони ставлять фізичну та емоційну безпеку вразливих потерпілих від насильства вище за бажання зробити сюжет.

Ми детальніше розглядатимемо ці питання далі. А зараз наведемо короткий чек-лист для редакторів, які дають журналістам завдання працювати над матеріалами, пов'язаними з сексуальним насильством:

- Чи обговорили ви основні правила, яких повинні дотримуватися репортери під час роботи з вразливими жертвами насильства?
- Чи планували ви, які візуальні рішення можуть знадобитися для збереження анонімності і захисту гідності джерел? Таке рішення складно прийняти безпосередньо під час роботи над сюжетом.
- Чи підходить це завдання для конкретного журналіста саме зараз? Чи існує ризик перевантаження журналіста через надто велику кількість завдань, що можуть травмувати психіку, поспіль?
- Чи розуміє журналіст, що може обговорити з вами будь-які етичні питання?
- Чи знайомий репортер із рекомендаціями, схожими за змістом на цей посібник?
- Чи розглядали ви можливість провести для журналістів у редакції тренінг щодо роботи з людьми, які пережили травму? На жаль, це не та тема, що зазвичай входить до курсу тренінгів з роботи у ворожому середовищі. Ви можете дізнатися більше про те, як ваша організація може підтримати та захистити журналістів, що працюють з темами, пов'язаними з травмами, у посібнику від Азіатсько-тихоокеанського відділення **Dart Centre (Dart Centre Asia Pacific)**.

У розділах **№7** і **№8** докладніше розглядаємо питання, пов'язані з публікацією матеріалів та їх випуском в ефір.

Огляд додаткових матеріалів

По-перше, ми закликаємо всіх ознайомитись із проектом **Murad Code**. Це ініціатива, в рамках якої зібрані найкращі приклади з практики для всіх, хто безпосередньо спілкується із постраждалими від сексуального насильства: журналістів, юристів, криміналістів, політиків чи співробітників неурядових організацій. Цей проект – результат поглиблених консультацій з групами постраждалих та професійними організаціями.

На сайті Dart Centre є розділ, який **висвітлює сексуальне насильство**. Там також можна знайти пам'ятку Європейського відділу **Dart Centre (Dart Centre Europe)**, що пропонує стислий огляд матеріалів на цю тему.

Матеріали для оцінки ризиків та планування роботи – в розділі **№2**.

ПОДІЛИТИСЯ
ЦИМ
РОЗДІЛОМ:

